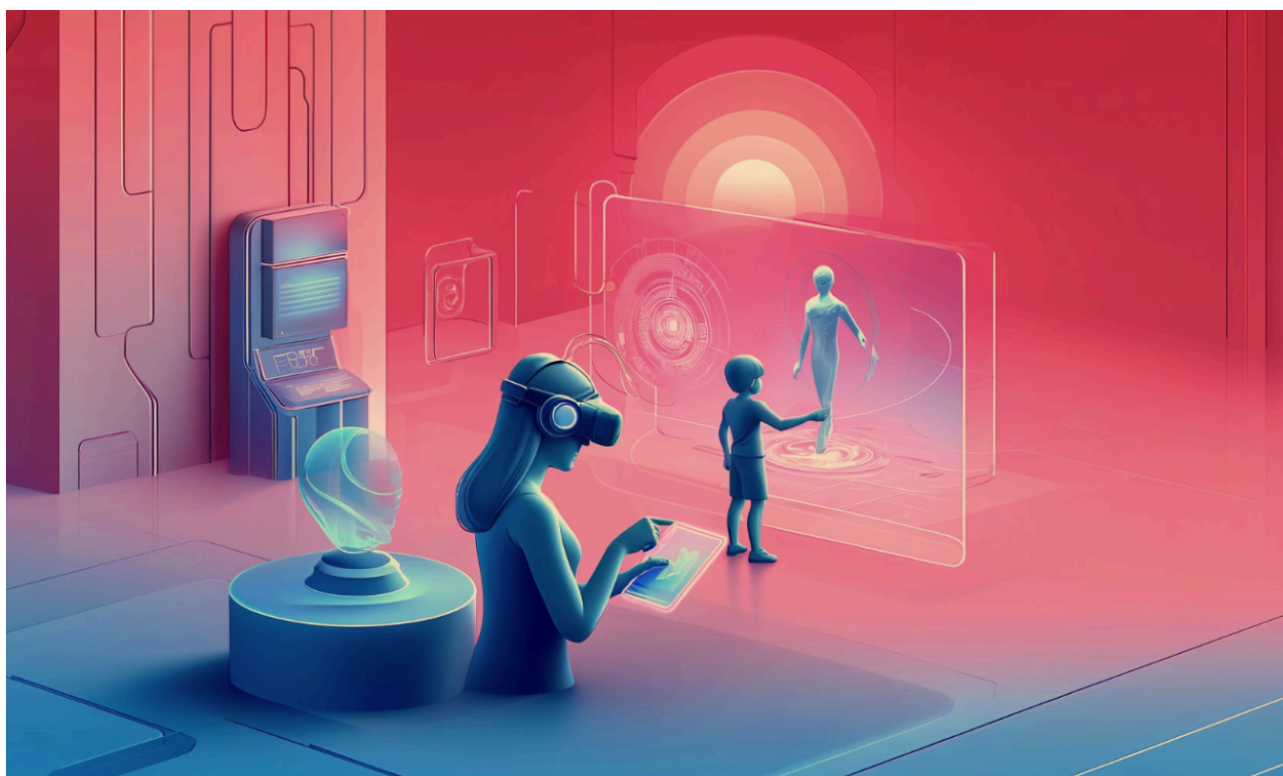

Jak korzystać z mocy AI? Inspiracje i trendy w bibliotece

Autorka: Sylwia Żółkiewska

Sztuczna inteligencja zmienia oblicze bibliotek, wprowadzając je w nową erę cyfrowej transformacji. Dzięki prostym narzędziom AI, biblioteki mogą teraz w mgnieniu oka tworzyć interaktywne opowieści, organizować warsztaty czy projektować grafiki promujące wydarzenia. To, co kiedyś wydawało się science fiction, stało się rzeczywistością, która może wzbogacić ofertę każdej biblioteki, czyniąc ją bardziej nowoczesną i atrakcyjną dla społeczności. Teraz narzędzia AI mogą pomóc nie tylko w codziennej pracy, ale również w promowaniu biblioteki, angażowaniu mieszkańców i przyciąganiu nowych użytkowników.

Ilustracja wygenerowana przez narzędzie Leonardo AI

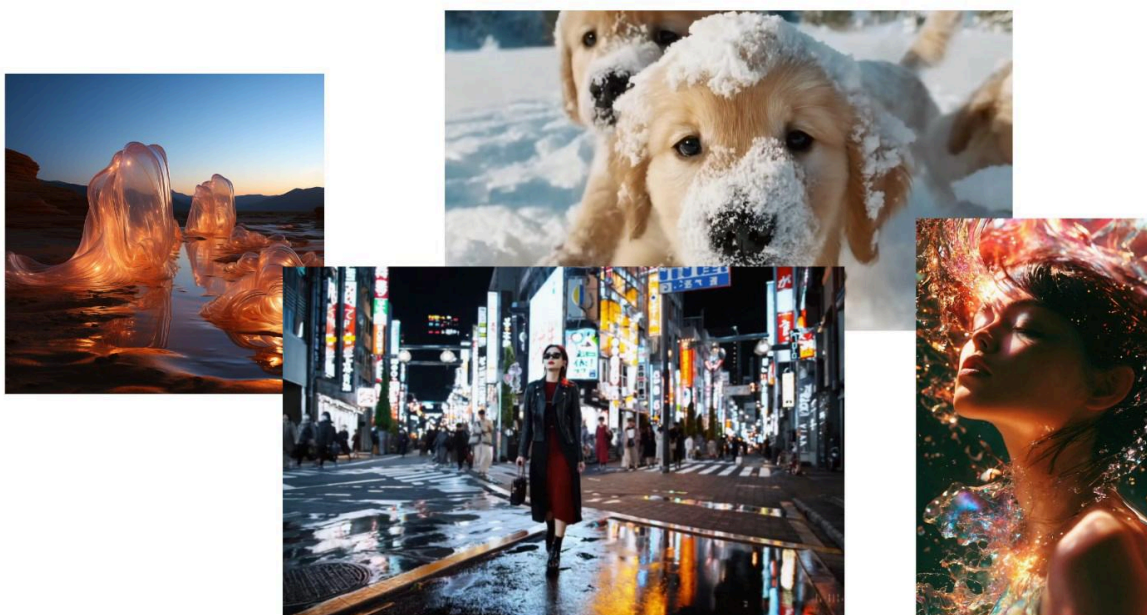
Czym jest, a czym nie jest AI?

Zanim przystąpimy do testowania i eksplorowania dostępnych narzędzi, warto najpierw odpowiedzieć na pytanie, czym właściwie jest sztuczna inteligencja. Najprościej rzecz ujmując, jest to interdyscyplinarna dziedzina nauki i technologii, która zajmuje się tworzeniem systemów zdolnych do wykonywania zadań wymagających ludzkiej inteligencji. Podstawą AI jest **uczenie**

maszynowe – proces, w którym **algorytmy uczą się na podstawie dostarczonych danych**, aby przewidywać wyniki i podejmować trafniejsze decyzje. Ważnym elementem AI jest także przetwarzanie **języka naturalnego** (NLP), które umożliwia maszynom rozumienie i generowanie odpowiedzi w używanym przez ludzi języku, a nie np. w postaci kodu.

Ile kreatywności jest w AI?

Aby uniknąć rozczarowań i frustracji podczas pracy z narzędziami AI, warto wiedzieć, że generatywne modele, takie jak ChatGPT, nie “postrzegają” świata w sposób ludzki – nie posiadają świadomości ani kreatywności w takim sensie, w jakim mają je ludzie. Obecnie **AI generuje treści na podstawie wzorców**, które już istnieją w dostarczonych mu danych, dlatego nazywamy ten rodzaj AI **generatywną sztuczną inteligencją (GEN AI)**. Nie kopiuje 1:1, ale też nie tworzy czegoś całkowicie nowego lub oryginalnego z „niczego”: tworzenie treści, obrazów czy dźwięków opiera się na statystycznej analizie danych, na których dany model AI został wytrenowany. Nowa treść jest wygenerowana, ale nie skopiowana. AI jest więc “tylko” zaawansowanym algorytmem, który może zautomatyzować różne procesy, rozwiązywać skomplikowane problemy i wspierać nas w pracy. Świadome, krytyczne używanie AI, otwartość na eksperymentowanie i zrozumienie jej ograniczeń pozwalają w pełni wykorzystać jej możliwości. **AI ma potencjał, by stać się potężnym narzędziem wspierającym kreatywność, ale wymaga naszej aktywnej roli, refleksji i odpowiedzialności w procesie jej stosowania.**

Popularne narzędzia AI

Wśród narzędzi AI, które zyskały już popularność, są względnie bezpieczne i intuicyjne, są programy takie jak **ChatGPT**, **Gemini**, **Copilot**, **Dall-E** i **Leonardo AI**, dostępne obecnie bezpłatnie (w ograniczonym zakresie). [ChatGPT](#) to model AI idealny do generowania tekstów, odpowiadania na pytania i wspomaganie w tworzeniu scenariuszy wydarzeń, co sprawia, że jest przydatny w bibliotekach. [Gemini](#) specjalizuje się w analizie danych i automatyzacji procesów, wspomagając zarządzanie informacjami i codzienne operacje. [Copilot](#) natomiast m.in. ułatwia tworzenie treści technicznych, takich jak dokumenty, instrukcje czy scenariusze, wspierając bibliotekarzy w pracy z tekstem. [DALL-E](#) (dostępny w ChatGPT), czy [Leonardo AI](#) to narzędzia dedykowane do generowania grafik, umożliwiające tworzenie ilustracji, plakatów i materiałów wizualnych, które wzbogacają kampanie promocyjne i wydarzenia biblioteczne.

Halucynacje - problem czy wyzwanie?

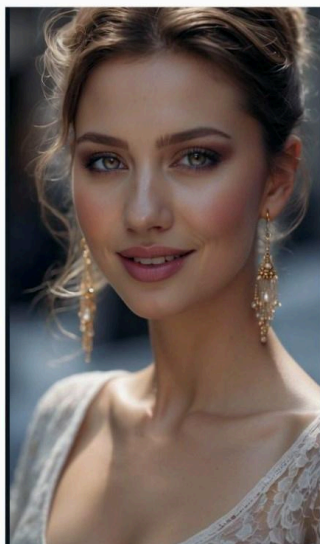
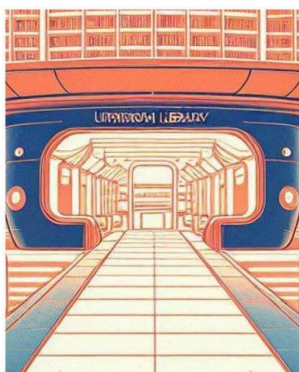
Choć ww. narzędzia oferują wiele korzyści, ważne jest, aby być świadomym, że treści przez nie generowane nie są pozbawione wad. Jednym z wyzwań w pracy ze sztuczną inteligencją są tzw. **halucynacje AI**. Zjawisko to występuje, gdy duży model językowy (LLM) – generatywny chatbot AI lub narzędzie wizualne – „widzi” wzorce lub obiekty, które nie istnieją. Tworzy wtedy wyniki, które mogą być całkowicie niedokładne, a czasem bezsensowne z punktu widzenia nas, ludzi. Halucynacje AI mogą pojawić się w różnych kontekstach, od błędnych odpowiedzi tekstowych po generowanie „dziwnych” obrazów. Dlatego warto podchodzić do wyników generowanych przez AI krytycznie i na bieżąco sprawdzać ich zgodność ze stanem faktycznym. Bycie świadomym tego zjawiska pozwala lepiej korzystać z AI, unikać błędów i frustracji.

W pracy z AI w bibliotekach i edukacji szczególnie ważne jest zrozumienie zjawiska **halucynacji tekstowych**, czyli generowania przez AI tekstów zawierających błędy lub nielogiczne wnioski. Najczęściej pojawiające się formy to: wymyślone fakty, osoby czy tytuły dzieł, które nie istnieją; zniekształcone fakty, np. błędne daty czy nazwiska; wymyślone teorie, które nie mają źródła w rzeczywistości; błędne definicje, które mogą dezorientować; naukowo brzmiące, ale bezsensowne interpretacje; nielogiczne wnioski na podstawie poprawnych danych oraz błędne obliczenia matematyczne.

Halucynacje wizualne to błędy pojawiające się, gdy AI generuje obrazy. Mogą obejmować postacie z nieprawidłowo rozmieszczonymi oczami, ustami, nienaturalnymi pozami, zaburzoną

symetrią czy proporcjami ciała. Inne problemy to dziwne tekstury, np. zwierzę z sierścią przypominającą liście, zniekształcone litery, nierealistyczne budynki lub elementy przyrody. Często widoczna jest sztuczna „doskonałość” – zbyt idealna symetria obiektów, nadająca im nienaturalny wygląd.

Dlatego tak ważne jest zweryfikowanie generowanych treści (np. w Google lub w innym narzędziu AI), a także tworzenie możliwie precyzyjne i szczegółowych promptów (instrukcji dla AI).

Przykłady obrazów z różnymi rodzajami halucynacji lub przesadnej symetrii, wygenerowanych przez AI

Metafory, konteksty i znaczenia w świecie AI

Sztuczna inteligencja, zwłaszcza w kontekście generowania obrazów, często zmagą się z dosłowną interpretacją metafor, co może prowadzić do zabawnych, a czasem nieadekwatnych efektów wizualnych. Przykładem są takie frazy jak „**mniszek lekarski**” czy „**wycierać kurze**”. W przypadku pierwszego, program graficzny może stworzyć obraz mnicha trzymającego lekarstwa, ponieważ interpretuje „mniszka” jako dosłowną postać religijną, a „lekarski” jako związane z medycyną, całkowicie ignorując fakt, że chodzi o roślinę znaną jako dmuchawiec. Z kolei fraza „wycierać kurze” może być potraktowana dosłownie jako czynność wycierania zwierząt – kur, zamiast rozumieć to

jako codzienną czynność domową związaną z usuwaniem kurzu z mebli.

Takie przypadki dosłownych interpretacji pokazują, jak kluczowe jest uwzględnienie kontekstu i znaczenia w języku naturalnym, które dla ludzi są oczywiste, ale dla AI mogą stać się polem do komicznych, niepoprawnych, lecz zaskakująco kreatywnych, rozbudzających wyobraźnię wyników, co również można wykorzystać np. w trakcie zajęć edukacyjnych w bibliotece dotyczących tropów i figur retorycznych.

Przykłady traktowania metafor dosłownie przez narzędzia GEN AI (Bartosz Brown, Portal X)

Jak efektywnie korzystać z AI w bibliotece?

AI oferuje bibliotekarzom szeroki wachlarz możliwości, które ułatwiają codzienną pracę i otwierają drzwi do nowoczesnych inicjatyw. Eksperymentowanie z tymi narzędziami może wzbogacić ofertę kulturalno-edukacyjną oraz zwiększyć zaangażowanie społeczności. Oto kluczowe kategorie zastosowań AI w bibliotekach:

- **Organizacja i prowadzenie zajęć**

AI wspiera przygotowywanie scenariuszy warsztatów i spotkań, automatycznie generując kreatywne tytuły i opisy zajęć, które przyciągają uwagę. Ułatwia także tworzenie quizów literackich, organizowanie interaktywnych wyzwań czy tworzenie fabuł do escape roomów.

- **Komunikacja i promocja**

AI może automatyzować tworzenie kampanii promocyjnych i generować treści do mediów społecznościowych. Umożliwia automatyczne redagowanie newsletterów oraz tłumaczenie materiałów na różne języki, zwiększając ich dostępność. Należy jednak uważnie czytać i ewentualnie edytować tak wygenerowane treści, aby brzmiały one autentycznie.

- **Multimedia i treści wizualne**

Dzięki narzędziom takim jak Dall-E i Leonardo AI, biblioteki mogą tworzyć ilustracje, grafiki i audiobooki, zwiększając atrakcyjność swojej oferty. AI wspiera także transkrypcję mowy i poprawę czytelności materiałów, co zwiększa dostępność treści.

- **Analiza i przetwarzanie danych**

AI analizuje opinie czytelników, przetwarza multimedia, tworząc streszczenia z webinarów czy artykułów, oraz automatyzuje tworzenie wniosków i raportów, skracając proces redakcji dokumentów.

- **Edukacja i rozwój**

AI wspiera rozwój pasji użytkowników, a także pomaga w propagowaniu krytycznego myślenia, wspierając edukację na temat dezinformacji i analizując nieścisłości w generowanych treściach.

Jak efektywnie rozmawiać z AI? Sztuka promptowania

Interakcja z AI odbywa się głównie przez tzw. **promptowanie**, czyli zadawanie pytań lub wydawanie instrukcji, które pomagają modelowi zrozumieć, czego oczekujemy. Najpopularniejsze style promptowania to **konwersacyjny** i **wysoko ustrukturyzowany**. W stylu konwersacyjnym można prowadzić „pogawędkę” z AI, dostarczając kontekstu i informacji w trakcie rozmowy, co pozwala na bardziej dynamiczne i złożone odpowiedzi. Wysoko ustrukturyzowane prompty są natomiast precyzyjne i powtarzalne, co sprawia, że świetnie nadają się do tworzenia szablonów i udostępniania ich innym – jak w popularnych zbiorach „100 promptów dla managera”.

Aby skutecznie korzystać z AI, warto pamiętać o kilku zasadach. **Jasność** w komunikacji jest kluczowa – używaj prostych i bezpośrednich sformułowań. **Szczegółowość** polega na dostarczaniu maksymalnej ilości informacji kontekstowych, co pozwala AI lepiej zrozumieć, czego potrzebujesz. **Precyzja** natomiast oznacza skupienie się na dokładnym określeniu swojego pytania czy potrzeby. Dobrze jest dostarczyć przykłady, wówczas AI lepiej zrozumie, czego oczekujemy. **Iteracja** to kolejna ważna metoda – jeśli AI nie dostarczy właściwej odpowiedzi, warto spróbować zadać

pytanie w inny sposób, aby uzyskać bardziej trafną odpowiedź. **Eksperymentowanie** z różnymi wersjami pytań daje najlepsze efekty. Kluczowe jest testowanie i modyfikowanie poleceń, aby uzyskać najbardziej trafne i użyteczne odpowiedzi, oraz rozpoznawanie, kiedy AI „fantazjuje”.

Prawo autorskie a AI

Kwestie praw autorskich w kontekście AI budzą pytania o to, kto posiada prawa do treści generowanych przez algorytmy. Prawa majątkowe i osobiste wciąż przysługują wyłącznie ludziom, a nie algorytmom. Dlatego wygenerowany przez AI tekst lub obraz, jeśli nie nosi śladów naszej własnej twórczej ingerencji, nie jest chroniony prawem autorskim i musi być opisany jako “wygenerowany przez AI”. Sam prompt, czyli instrukcja, polecenie, które wydajemy narzędziom AI może być chroniony prawem autorskim, ale tylko, jeśli sam w sobie jest stworzonym przez człowieka utworem, np. jest sformułowany w unikalny sposób, ma postać wiersza.

W UE w 2024 roku wprowadzono AI Act, pierwszą regulację dotyczącą sztucznej inteligencji, której celem jest harmonizacja zasad AI, zwiększenie zaufania i ochrona praw autorskich. AI Act wymaga przejrzystości danych używanych do trenowania modeli oraz oznaczania nieautentycznych treści, jak deepfake’i. Regulacja ta jest powiązana z dyrektywą DSM, która zapewnia twórcom prawo do wynagrodzenia oraz możliwość zastrzeżenia niewykorzystania ich utworów przez AI (np. poprzez zawarcie odpowiedniej klauzuli na stronie internetowej). Warto jednak pamiętać, że unijne przepisy dot. AI nie obowiązują np. w USA.

Masz tę moc!

Sztuczna inteligencja niesie ze sobą ogromny potencjał, który może zrewolucjonizować działalność bibliotek, oferując nowe narzędzia do tworzenia treści, angażowania użytkowników i usprawniania codziennych zadań. Choć korzystanie z AI wymaga pewnego wysiłku – od nauki efektywnego promptowania po zrozumienie kwestii prawno-autorskich – to jest to krok, który warto podjąć. Eksperymentowanie z AI, mimo że może prowadzić do błędów czy wyzwań, otwiera również drzwi do kreatywnych możliwości, które mogą wzbogacić działalność biblioteki i jej ofertę dla społeczności. Warto pamiętać, że korzystanie z AI wymaga uwagi i ostrożności, zwłaszcza w kontekście praw autorskich, ale nie powinno to powstrzymać przed odkrywaniem tych narzędzi. Dzięki świadomości potencjalnych zagrożeń, takich jak halucynacje AI czy zasady ochrony praw twórców, możemy odpowiedzialnie korzystać z tej technologii, maksymalizując jej korzyści. Warto odważyć się na pierwszy krok i zacząć eksplorować możliwości sztucznej inteligencji – jej moc jest w zasięgu ręki, a efekty mogą być niezwykle satysfakcjonujące zarówno dla bibliotekarzy, jak i użytkowników!

Wartościowe linki

- Artykuł pt. “Jak bezpiecznie korzystać z generatywnej sztucznej inteligencji?”, Kamil Śliwowski, Portal Sektor 3.0:
<https://sektor3-0.pl/blog/jak-beezpiecznie-korzystac-z-generatywnej-sztucznej-inteligencji/>
- Artykuł pt. “Biblioteki i sztuczna inteligencja”, portal Sprawy Nauki:
<https://www.sprawynauki.edu.pl/archiwum/dzialy-wyd-elektron/315-humanistyka-el/5043-biblioteki-i-sztuczna-inteligencja>
- Artykuł pt. “Sztuczna Inteligencja – prawdziwe zmiany w edukacji?”, Fundacja Szkoła z Klasą:
<https://www.szkoiazklasa.org.pl/sztuczna-inteligencja-prawdziwe-zmiany-w-edukacji/>
- Artykuł pt. “Jak korzystać ze sztucznej inteligencji (AI)? Poradnik od prawnika”, Creativa Legal: <https://creativa.legal/jak-korzystac-ze-sztucznej-inteligencji-ai/>
- Mobile Culture (Fundacja Culture Shock), bezpłatna publikacja ze scenariuszami warsztatów z AI: <https://mobileculture.eu/results/workshop-scenarios/?lang=pl>
- Materiały (scenariusze, artykuły) z akcji pt. “Człowiek-maszyna: dobra współpraca”:
<https://czasnacyfroweumiejtnosci.org/materialy/>